

Stanislovas Moravskis

Fragmentas iš atsiminimų knygos „Broliai bajorai“ (skyrius „Auksinės rankos“) Rašyta 1849–1850 metais Ustronės dvare

Kol buvo vasara, Lukaševičiui užteko darželio, iš kurio niekada neišeidavo. Bet kai jau artėdavo žiema, griebdavosi knygų. Iš pradžių jas skolindavosi iš kaimynų, o vėliau ir pats ėmė rinkti ir supirkinėti. Mokėjo tik lenkų kalbą. Lietuvių kalba, kurią kadaise taip puikiai buvo įvaldęs ir kuria taip saldžiai su dailiąja lytimi čiulbėjo, literatūros srityje negalėjo jam praversti. Rusų kalbos tik senatvėje ir tik mano įkalbėtas ir mano padedamas neblogai išmoko. Todėl visos jo knygos buvo lenkiškos. Maža to, visokiomis garbingomis pastangomis, per visokius sendaikčių prekeivius, per mainus – kaip tik galėjo, visas knygas, kokios tik bajorkaimių šlėktos namuose dar buvo, priglaudė, surinko ir po poros metų jau turėjo neblogą apie tūkstančio tomų biblioteką. Kai tik ta žinia pasklido po apylinkę, visas pasaulis, apsimetęs, kad nori skaityti, o iš tikrųjų – tik tam, kad seną knygą suterštų, suplėšytų ar prie jos murksotų; pasaulis, sakau, kaip kad įprasta, – ponai ir tarnai, turtuoliai ir vargšai, kad ims pas jį lėkti, kad ims jo darbu ir jo pastangomis naudotis, kad ims šaukti: „Pone Ignotai, paskolink man knygą paskaityti, mirštu iš nuobodulio!“ Tarp kitko, ši mirties priežastis iki šiol čia yra visų lūpose. Bet, ačiū Dievui, dar nėra vienas dėl to defekto kojų nepakratė. Maža to, paaiškėjo, kad nuo tos ligos yra ir vaistų – kortos, butelis ir štai tau raudonas veidas. Prieš keletą metų toje vaistinėje ir fuzėjų rasdavai. Bet tas dabar valdžia dėl politinių sumetimų visas iki vieno atėmė. Bet ir anų vaistų, atrodo, visiškai gana. Taigi visi tada šaukė: „Paskolink knygų, paskolink!“ Ir ką darysi? Juk taip įprasta. Juk pats žinai: jeigu paskolinsi knygą, tai tau ją išvolios, suterlios, taigi kuo bjauriausiu būdu atims jai garbę, kokį tomą pames, lapus išplėšys – pypkei prisidegti ar dar kitam reikalui staiga prispyrus, nes juk mūsų namuose tiek mažai popieriaus! O kai tai padarys, bus didelė malonė, jeigu tau apskritai tą sumaitotą lavoną atiduos! Ir dar spokso tau tiesiai į akis, dar stebisi, kodėl atsiimdamas taip išpuoštą knygą antakius raukai!

Netrukus tai liūdnai patyrė ir mūsų Lukaševičius. Žmogus, kuris taip vertino kiekvieną labai sunkiai įsigytą knygą, su ašaromis akyse pasitikdavo tą namo grįžtantį apdriskėlį, kurį prieš tai buvo paskolinęs elegantišką, švarų, nupraustą ir išpopintą. O asmenys, kurie jo knygų prašydavo, dažniausiai buvo tokie, kad padorumas neleisdavo jiems atsakyti. Viena pačių demokratiškiausių ir populiariausių mūsų krašto savybių yra nevalyvumas. Ir tai būdinga visiems luomams...

Štai tada jam ir šovė į galvą mintis tas knygas įrišti. Gal taip nors dalį pavyks apsaugoti nuo visiškos pražūties? Bet kiek tai kainuos ir kur rasi knygrišį?! Ir tada prisiminė, kad Kaune kaip tik pas tokius meistrus lankydavosi. O kaip anksčiau sakiau, jeigu kartą mesdavo žvilgsnį į kokį rankinį ar mechaninį darbą, tas jo atmintyje amžiams įsirėždavo. Taigi metėsi į knygrišystę. Pasistengė gauti nedideles stakles knygų antraštėms spausdinti, parsisiuntė keletą būtinų įrankių, o visa kita arba pats pasigamino, arba išradingai kuo nors kitu pakeitė. Ir turėjo savo dirbtuves! Ir kiekviena jo įrišta knyga, nors dažnai įrišta kukliai ir paprastai, – turiu galvoje jos viršutinius drabužius, – bet taip buvo visa pabaigta, taip kruopščiai padaryta, tokį turėjo tobulo gaminio ženklą, kad tokį darbą nebūtų buvę gėda ir Paryžiaus meistrams parodyti.

Dirbdamas šioje srityje ne tik kad ir altorius visokiais popieriais karpiniaus puošdavo, bet dar ir piešdavo. Kartą vardinių proga kunigas klebonas jam padovanojo visą dėžutę dažų – tokių, kuriuos paprastai vaikams kromuose parduoda. Ir į šį darbą Lukaševičius labai įsijautė. Niekada nesimokė piešti, todėl už tokias į originalus nuostabiai panašias peizažų kopijas galėjo būti dėkingas tik savo kantrybei. Nuostabą kėlė darbo tobulumas ir baigtumas – ypač žmonių ir žirgų figūrų. Visa tai priminė kuo kruopščiausiai sukurtą miniatiūrą. Ir tik dailės žinovams į akis krisdavo pernelyg aštrūs kontūrai, nederantys su bendra švelnia paveikslų spalvine gama. Tačiau visi kiti tik žiūrėdavo išsižioję ir aikčiodavo: „Aaa!..“ Jau po daugelio metų, kai jau visai piešimą buvo užmetęs ir kai su manimi jau buvo susipažinęs, atsitiktinai, besišnekučiuojant, atskleidė man šio kontrasto priežastį. Kadangi niekada nesimokė vartoti spalvų, pats turėjo susigalvoti kokį nors tinkamą metodą, kokį nors būdą. Taigi sumąstė siaubingai nuobodu, tiesiog varginantį ir visai klaidingą kelią – palaiapsniui teptuku išplaudavo riebiai, pavyzdžiui, ant viso veido, užteptus dažus ir taip plaudamas baigdavo visą piešinį. Žinoma, taip vandeniui skiedžiami dažai

kuo stipriausiai susitelkdavo prie pačių kontūrų. O pačių kontūrų juk negalėjai išplauti – kitaip darbą sugadintum. Bet kokios gi reikėjo geležinės kantrybės, kokio sunkaus darbo, kad piešdamas tokiu nedėkingu būdu sukurtum tokius puikius (išskyrus tą vienintelį trūkumą) kūrinčius!

Tokia, kaip matote, įvairiapusio darbo suteikta kryptimi Lukaševičiaus veiksmų sfera nepaprastai išsiplėtė. Skaitymas, piešimas, knygų įrišimas, gėlės, laikrodžiai, fortepijonai, įvairūs kiti arba šaltkalvio, arba staliaus darbai, t. y. nuolatinis darbas ir visokie užsiėmimai užpildydavo visą jo dieną.

[Stanislovas Moravskis rašo apie savo bičiulį, „auksarankį“ Darsūniškio bajorą Ignatą Lukaševičių (1795–1846). Beje, keletas šio savamokslio menininko darbų pasiekė ir mūsų dienas. Tekste minima fuzėja – tai ilgavamzdis titnaginis šautuvas, paprastai naudojamas medžioklėje. Į lietuvių kalbą šį tekstą vertė Reda Griškaitė]